

I. 1925, 210, 218, 225) možda ćemo moći s nešto više sigurnosti govoriti o višestrukom preseljavanju Epidaurana u Ragusium prije VII st? Jer je moguće da je neko germansko pleme bilo tu prije IV st.

Porfirogenet piše da su izbjeglice iz Epidaura podigli najprije mali, a potom veći grad; da su proširili zid oko grada »jer se je grad širio i pomalo rastao«; da se u istom gradu nalazi hram sv. Stjepana (gl. 29). U nauci se dosada općenito smatralo da je istočni dio Dubrovnika, tzv. Pustijerna, zaokružen zidinima u IX st. (L. Beritić, Utvrđenja grada Dubrovnika, 1955, 15—20). Budući da F. citira dosad nepoznato mišljenje A. Mohorovića da je crkva sv. Stjepana sagrađena u vremenu od VI—pol. VIII st., otpala bi dosadašnja kronologija zaokruženja Pustijerne zidinama u IX stoljeću. Ljubo Karaman datirao je, međutim, postanak crkve sv. Stjepana u IX—XI st. (Iskopine sv. Stjepana u Dubrovniku, »Dubrovnik« 1930, 62), pa je datiranje naseljenja Pustijerne imalo neko opravdanje. Uzmemo li Mohorovićeovu gornju granicu datiranja crkve sv. Stjepana (pol. VIII st.) i Karamanovu donju (IX st.) opažamo da nisu mnogo udaljeni.

Otvoreno je pitanje, koliko je Ragusium bio naseljen prije doseljenja izbjeglica iz Epidaura u VII st., poslije njegova rušenja prilikom avarsko-slavenskog naleta? F. je istina pronašao dosta ulomaka starokršćanskog karaktera. Sâm, međutim, priznaje da oni ulomci koji pripadaju velikim građevinama ne bi imali svoje porijeklo iz samog grada, odnosno da tu nisu bili in situ. Oni pak ulomci koji su tu nađeni in situ odgovarali bi manjim građevinama. Ne ulazeći u sporno pitanje, da li je Pustijerna naseljena u IX st, ili prije, da li crkva sv. Stjepana potječe iz IX st. ili ranije, ipak nam ti mali nalazi starokršćanskih ulomaka ne daju dovoljno podloge da zaključimo o postojanju nekog većeg naselja u Dubrovniku prije VII stoljeća. S druge strane, ti ulomci jedan su od jačih dokaza da je Dubrovnik bio naseljen i prije VII stoljeća. U ovom posljednjem, mislimo, vrijednost je F-eve rasprave.

Josip Lučić

BERITIĆEV ZBORNIK, DUBROVNIK 1960, STR 335.

U počast 70. godišnjice dubrovačkoga konzervatora Lukše Beritića, Društvo prijatelja dubrovačke starine izdalo je *Zbornik radova iz dubrovačke povijesti*. Članovi su redakcije S. Benić, Vj. Cvitanović, V. Foretić, J. Luetić, A. Marinović i I. Šišević. Prilozi su poredani kronološkim redom i za njih odgovaraju autori.

V. Foretić, O znanstvenom i konzervatorskom radu Lukše Beritića. Prikazuje i ocjenjuje Beritićev rad. Upoznaje nas u čemu se sastoji njegov doprinos u proučavanju povijesti Dubrovnika. Konstatira da je B. »povjesničar Dubrovnika i to njegova urbanizma, građevinskih spomenika, fortifikacija, vojnog uređenja i naoružanja«. Objelodanio je znanstvene priloge, s vrlo raznovrsnom tematikom: Utvrđenja grada Dubrovnika, Dubrovačke zidine, Stonske utvrde, Tumba, Urbanistički razvitak Dubrovnika, Ubikacije nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku, Dubrovačka artiljerija, Zaštita spomenika u Dubrovniku kroz stoljeća i niz manjih monografija. Nekoliko rasprava nalazi se u tisku ili su pripremljene za tisak (Dubrovački vodovod, Brodsko naoružanje kod nas do dolaska Slavena do kraja XVIII st., Obalna utvrđenja na našoj obali, Urbanizam dubrovačkih luka, Utvrde Lopuda, Cavtata, Molunta). O tim pitanjima pisalo se i prije, ali bez potrebne spremne i često bez dovoljne kritičnosti — zaključuje autor. Nažalost, u prikazu rada nedostaje curriculum vitae slavljenika.

D. Basler, Jedan zid stare dubrovačke tvrđave. Izvan dubrovačkih zidina vidi se ugao zida koji, prema autoru, predstavlja ostatak nekoga starog utvrđenja, objekt helenističke arhitekture. Misli da se zid gradio u doba odmaklog helenizma,

u počecima prevlasti Rima na Jadranu. Možda su ga sagradili Grci podkraj III i na početku II st. st. e. To bi bio posljednji termin prelaska Grka iz Epidaura u današnji Dubrovnik. Autor također misli da je Ragusium grčkog porijekla i da su sicilski Grci mogli donijeti sobom ime sicilске Raguse.

Autorove su postavke neobično interesantne i nove ako ih se usporedi s dosadašnjim našim znanjem o počecima Dubrovnika. Slobodno će nam stoga biti postaviti neke primjedbe. Suvremena povijesna nauka ne prihvaća mišljenje da je etimologija riječi Ragusa grčka. Prema tome, autorova teorija o grčkom porijeklu Dubrovnika nije dovoljno čvrsta. Usporedimo li ostatke zida dubrovačke tvrđave sa dosada sačuvanim sličnim primjercima starih zidina kod nas, dubrovački zid po svome stilu, obliku i građevinskoj tehnici veoma je sličan ostacima Asserije, čije su zidine građene nešto prije prve polovine I st. n.e. (usp. Rad JAZU 312, tabla XVII i str. 202). Prije se mislilo da je Epidaur bio grčka kolonija, za koju se doduše ne zna kada je osnovana (negdje u razdoblju od VI—IV st. st. e.) jer se etimologija riječi Epidaurus dovodila u vezi s Grcima (usp. P. Lisičar, Crna Korkira i kolonije antičkih Grka na Jadranu, Skopje 1951, str. 31). Međutim, danas se to odbacuje. Smatra se da je Epidaur prailirsko naselje koje se naglo razvija u II st. st. e. (usp. Rad JAZU 312, str. 212). Epidaur ne bi dakle, prema tom mišljenju postojao u III st. st. e. Epidaurus se, kako je općenito poznato, prvi put spominje u povijesti 47 god. st. e. kao rimski. Prije te godine nema nikakvog arheološkog niti drugog povijesnog dokaza da je bio grčki ili čiji drugi osim imena koje nije romanskog porijekla. Ako bi prihvatili autorovu tezu da zid starih dubrovačkih zidina potječe iz III odnosno II st. st. e., morali bismo zaključiti da je Ragusium stariji od Epidaura.

A. Mohorovičić, Prilog poznavanju razvoja arhitekture na otoku Mljetu. Obraduje ruševne ostatke sakralnog objekta nepoznatog titulara u blizini Polača, čiji »tlocrt prostorni koncept, struktura i konstruktivni detalji u tipološkom smislu daleko prelaze lokalno mjerilo«. Konstatira da se radi o starokršćanskoj bazilici koje se prvi sloj može datirati u razdoblje V ili najkasnije u početak VI st., drugi sloj nastaje između VI i IX st., dok treći sloj ukazuje na razdoblje oko XII stoljeća. Ruševina »predstavlja veoma vrijedan nalaz, koji čini važnu kariku u općoj studiji tipološke klasifikacije historijske arhitekture kasnoantiknog i ranosrednjovjekovnog razdoblja na našem tlu«.

T. Marasović, Regionalni južnodalmatinski kupolni tip u arhitekturi ranoga srednjeg vijeka (tipološki osvrt). Zadržava se na jednobrodnom kupolnom tipu građevina pretežno rasprostranjenom u Južnoj Dalmaciji, a odgovara uglavnom opsegu Dubrovačke republike. Porijeklo jednobrodno-kupolnog tipa traži u utjecaju lokalne dalmatinske ranosrednjovjekovne arhitekture (preromanske dalmatinske koja ima svoje korijene u starokršćanskoj arhitekturi), zatim u izravnom utjecaju bizantske arhitekture kupolnog tipa. Svemu tome dodaje stanoviti slobodni kreativni udio domaćih graditelja.

J. Lučić, Dubrovačka Astareja (granice i područje do 1366). Na temelju arhivskih podataka vuče njenu granicu i utvrđuje prostornost područja njenih teritorijalnih jedinica.

J. Luetić, Tri manja priloga povijesti pomorstva dubrovačkog kraja. Objavljuje oporuku dubrovačkog »generala mora« Mata Đorđića, zatim podatke o Antunu Radoviću, generalnom konzulu dubrovačke Republike za kraljestvo Sardinije, i inventar dubrovačke pulake iz 1802.

S. Kastropil, Lastovac Dobrić Dobričević (Boninus de Boninis de Ragusio) i njegove inkunabule na dubrovačkom području. Svestrano osvjetljuje porijeklo, djelovanje i životni put toga glasovitog tiskara, knjižara i izdavača. Tiskarsku je slavu stekao u Veneciji, Veroni i Brescii. Boravio je i u Lyonu kao izdavač i povjerljivi agent Venecije (također i u drugim krajevima Italije i Francuske u tom

svojstvu). Utvrđuje da je umro u srpnju 1528. Osvrće se na sačuvane inkunabule u Dubrovniku (sačuvane su većinom u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu) i zaključuje da njegova djela »rječito govore o pionirskim sposobnostima naroda iz kojeg je Dobričević potekao i o njegovom znatnom doprinosu razvitku tiskarskog umijeća u Evropi«.

S. Benić, Tragom zaboravljene dubrovačke vijećnice. Iznosi na temelju kojih arhivskih podataka, opisa, fotografija, nacрта, ostataka objekta može se doći do izgleda negdašnje dubrovačke vijećnice.

Lj. Karaman, O dubrovačkom slikaru 16. st. Frani Matejevu (Matkovu). Tvrdi da je slikar pripadnik škole koja slika u stilu bizantske umjetnosti nastale na tlu tradicije i prakse umjetnosti zapadnjačkog, talijanskog karaktera. Slikareva umjetnost nije — kako tvrdi V. Đurić, s kojim autor polemizira — obnova ili nastavak davne bizantske slikarske linije u dubrovačkoj školi.

C. Fisković, Pravilnik bratovštine, dokumenti i ostaci brodogradilišta u Gružu. Objelodanjuje nove dokumente o počecima brodogradilišta (od 1525. do 1567). Zadržava se na krvi sv. Nikole, koja je služila za vjerske obrede prilikom svečanosti porinuća u more novih brodova. Po njegovu mišljenju, ona potječe iz polovine XVI st. (a ne poslije potresa 1667). Objavljuje pravilnik bratovštine brodograditelja, dosada nepoznat, a sastavio ga je poznati književnik Mato Vodopić.

A. Marinović, Iz prošlosti poluotoka Pelješca (Bratovština sv. Julijana u Žuljani iz XVI st.). Matrikula bratovštine (od 1556, s kasnijim nadopunama) trošna je pa je autor objavljuje u cijelosti, ukoliko se još dade sve pročitati. Komentirajući pažljivo poglavlja matrikule zaključuje, u stvari razvija, svoju poznatu teoriju da su »bratovštine u Dubrovačkoj Republici i svjetovni, politički predstavnici svoga područja... one su na selu jedina organizacija cjelokupnog stanovništva i kao takve predstavljaju najviši moralni, a potom i politički auktoritet... Sve odredbe važne za selo, razna rješenja u sporovima i slično, što ih donose crkvene i civilne vlasti, unose se u matrikulu bratovštine. Po tome se ona ukazuje kao neki zbornik odredaba, statut sela, a ne samo usko — bratovštine.«

G. Gamulin, »Poklonstvo pastira« od Luke Cambiasa u katedrali u Dubrovniku. Detaljnom analizom platna dokazuje da ono pripada Cambiasu, a ne Correggiu kome se u prošlosti pripisivalo.

A. Horvat, Prilog vezama Dubrovčana sa Srijemom (o Luki i Andriji Natali u Nijemcima). Piše o udjelu te dvojice Dubrovčana u restauraciji crkve u Nijemcima.

N. Beritić, Oko Betondićeva prijevoda Ovidijevih Heroida. Razlog što Appendini spominje 13 heroida, a tiskano ih je 12, pronalazi u tome što 13. nije bila u rukopisu koji je Martecchini imao prilikom tiskanja heroida. Objavljuje i nove biografske podatke o Betondićima.

I. Mitić, Dubrovački konzulati na Balerskim otocima. Proučava sudbinu i funkciju dubrovačkih, konzulata na Malorci, Menorci i Ivizi od 1757. do pada Republike.

Ž. Muljačić, Dubrovačka »pravnička škola« (1796—1808). Vodio ju je rimski advokat dr. Luigi Cosinti, koga je dubrovačkom Senatu preporučio dubrovački otpravnik poslova u Rimu, poznati pjesnik i filozof Benko Stay. Autor istražuje gdje je i što je predavao, za koji auditorij i u koje svrhe, dodirujući usput općenite prilike u Dubrovniku.

V. Ivancević objelodanjuje »Jedan ugovor iz godine 1796. o gradnji dubrovačkog broda na korčulanskom brodogradilištu«.

S. Obad, Stanovništvo Dubrovnika u doba pada Republike. Konstatira da je Grad s Pločama i Pilama imao 1808. 6564 stanovnika katolika, 227 židova i 108 pravoslavaca. Vlastele je preostalo 17 obitelji s 585 članova. Stanovništvo je pori-

jeklom uglavnom s područja Republike, dijelom iz Hercegovine i Dalmacije s otocima. Ima nešto i stranaca. Brojne tabele za razdoblje od 1805—9. popraćuju i druge autorove zaključke.

B. Stulli, Jedan plan o privrednoj eksploataciji otoka Lastova iz godine 1808. Upoznaje nas s planom dubrovačkog građanina Stijepa Marinija, predloženog generalu Marmotu, o iskorišćavanju otoka Lastova i Sv. Andrije u poljoprivredi, ribarstvu, ulovu koralja itd. Autor vidi značenje predloženog plana, koji nije ostvaren, prije svega u tome »što nam lijepo ocrtava neke tendencije turgovačkog i zelenaškog kapitala u vremenu neposredno nakon propasti Dubrovačke Republike, kada on nastoji da iskoristi nove i izvanredne prilike, te da svojevrsnim putevima i raznim mjerama nametne, u ovom slučaju seljaštvu Lastova, nove teške oblike eksploatacije«.

Z. Šundrica, O ograrnim odnosima na otoku Mljetu u vrijeme pada Dubrovačke republike. Plastično osvjetljava političku i agrarnu situaciju u vremenu pada Republike. Obaveze seljaka prema samostanu 1814. sastojale se u ovome: svaka kuća dužna je davati na poklon kokoš (1. X); raditi sedmicu dana za samostan; mljetska »universitat« utjeruje novac za zemlju i šalje izaslanike sa darovima iskazujući podložnost (la servitù) otoka; samostan odabire svake godine šestoricu pastira za razne službe (stočarstvo, berba, šumarstvo i sl.); starješina je samostana imao pravo izabrati svake godine 6 orača (»rataj«) za službu u samostanu kroz čitavu godinu. Uzmemo li se u obzir poznate obaveze mljetskih seljaka prema samostanu iz 1345, opaža se pogoršanje njihova stanja u kasnijem vremenu.

K. Prijatelj, Dubrovački akvareli Antuna Barača. Uz objelodanjenje reprodukcije slika, koje su doduše, rađene naivno i primitivno, autor toplo prikazuje njihovu vrijednost jer oživljavaju osobe i prilike u prvoj polovini XIX stoljeća.

V. J. Velnjčić, Stogodišnjica dvaju tiskanih kataloga biblioteke Male Braće. Prvi katalog, Kaznačićev, tiskan je u Kukuljevićevoj »Arhivu« V, 1859, a drugi, Čulićev, u Zadru 1860. Autor, pored opisa Čulićeva karaktera, zadržava se na ulozi koju su ta dva kataloga odigrala u našoj nauci.

L. Vidak, Iz stoljetne borbe Dubrovnik za veze sa zaleđem. (Osvrt na razdoblje od 1868. do 1918.) Istražuje, u čemu se sastoji ekonomska a i politička strana borbe Dubrovnik za željeznicu (koja je napokon dobivena 1901) i kako se ona odvijala.

I. Šišević, Dubrovčani u Carigradu. Pored kratkog opisa odnosa Dubrovnik sa Carigradom zadržava se na gradskom kvartu u kojem se smjestila dubrovačka kolonija. Tu je svojedobno dolazio dubrovački poklisar donoseći danak sultanu. Zgrada dubrovačkog konzula srušena je 1930. Poslije pada Republike mnogi su Dubrovčani ostali u Carigradu gdje najprije osnivaju »Bratovštinu sv. Blaža«, koja je 1913. obnovljena. Autor objelodanjuje »Pravila dalmatinskog dobrotvornog društva sv. Blaža u Carigradu«.

24 suradnika Zbornika odali su svojim priložima priznanje čovjeku koji je, kao nekadašnji strojarski oficir, svojom ljubavlju za dubrovačku prošlost, svojom marljivošću i ustrajnošću zacrtao vidljiv trag u razvoju dubrovačke historiografije.

Josip Lučić

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ

OLEG MANDIĆ

JAKŠA PAVLIĆ

BERNARD STULLI

JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB